

Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

УДК 342.98:343.98

Юрій Курилюк *

КРИМІНОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ АДМІНІСТРАТИВНО-ЮРИСДИКЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ОРГАНІВ ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ

У статті досліджено деякі аспекти взаємозв'язку кримінологічних та адміністративно-деліктних засад протидії злочинності у прикордонному просторі. Констатовано, що адміністративно-юрисдикційна діяльність органів охорони державного кордону під час виконання ними визначених законодавством функцій має значний кримінологічний потенціал.

Ключові слова: злочинність, адміністративні правопорушення, прикордонний простір.

Курылюк Ю. Б. Криминологические основы административно-юрисдикционной деятельности органов охраны государственной границы.

В статье исследованы некоторые аспекты взаимосвязи криминологических и административно-деликтных основ противодействия преступности в пограничном пространстве. Констатировано, что административно-юрисдикционная деятельность органов охраны государственной границы во время исполнения ими определенных законодательством функций имеет значительный криминологический потенциал.

Ключевые слова: преступность, административные правонарушения, пограничное пространство.

Kuryliuk Yu. B. Criminological grounds of administrative-jurisdictional activity of bodies of national border control.

In the article some aspects of interconnection between criminological and delictual grounds of combating criminality at boundary area are researched. It is stated that administrative and jurisdictional activity of bodies of the national border control during execution of the functions by them, covered by the legislation of Ukraine, has essential criminological potential.

Keywords: criminality, administrative offences, boundary area.

Злочини, так само як і менш небезпечні діяння – адміністративні правопорушення (проступки), завжди привертали до себе увагу суспільства, яке постійно шукає шляхи та засоби ефективної протидії цьому злу. В останні ж роки все більш широкого розповсюдження набуває думка про нібито нездатність правоохоронних органів ефективно протидіяти злочинності та іншим видам протиправної діяльності у важливих сферах життя суспільства, держави й окремих громадян.

Феномен злочинності довгий час перебуває у сфері дослідницького інтересу вітчизняних кримінологів (А. Бабенко, В. Голіна, С. Денисов, О. Джужа, В. Дрьомін, А. Закалюк, О. Костенко, О. Кулик, О. Литвак, О. Литвинов, В. Туляков, В. Шакун та ін.) та дослідників інших соціально-гуманітарних сфер. Питання, якими задаються науковці, розглядаючи різні аспекти феномена злочинності, варіюють від вивчення морально-психологічних особливостей особистості злочинця, суб'єктивних факторів, що спонукають до вчинення злочинів, до виявлення соціально-економічних і соціокультурних причин, що лежать в основі зростання злочинності та поширення кримінальних цінностей у суспільстві в певні періоди його розвитку.

Формулювання цілей статті. Вагомий аспект дослідження злочинності полягає у тісному взаємозв'язку кримінологічних та адміністративно-деліктних засад протидії цьому явищу. Вирішенню зазначеної проблеми присвячена ця стаття.

Досить очевидним є те, що анексія Автономної Республіки Крим та агресія Російської Федерації в окремих районах Донецької та Луганської областей породили низку негативних явищ цього періоду, таких як: виникнення осередків політичної напруженості та військові конфлікти, що ними породжені; вимушена міграція (переміщення) населення (біженців);

наявність кризових процесів в економіці та їх наслідки (інфляція, зниження рівня життя населення тощо); дестабілізація владних структур; виникнення протиріч між центром та органами місцевої влади та управління тощо.

Звісно, природним є те, що зазначені явища та процеси призводять до зростання дестабілізуючого тиску на суспільство злочинним середовищем, тобто відбувається криміналізація суспільних відносин.

Такі негативні процеси, з одного боку, обумовлені об'єктивною складністю проведення усебічного реформування державної системи, а з іншого – суб'єктивною складовою, що полягає у неприйнятності таких реформ з боку певної частини українського суспільства, а також у небажанні деяких категорій населення перейти від усталеного устрою їх життєдіяльності (подекуди злочинного) до нового. Усе це значною мірою ускладнює забезпечення ефективної правоохоронної діяльності.

Необхідно також зауважити на такій суттєвій обставині, що в суспільстві ще немає повного розуміння реального криміногенного стану в державі. Це значним чином пов'язане з діяльністю засобів масової інформації та наукової думки.

«Нині, – відмічає Б. Шандра, – у час швидкого розвитку та постійного вдосконалення засобів масової комунікації, людина більш об'єктивно може побачити масштаби злочинної діяльності і в межах своєї країни, і в транснаціональному життєвому просторі» [1, с. 6].

Однак слід підкреслити, що журналісти, науковці та спеціалісти-практики, висвітлюючи й аналізуючи події, пов'язані з організованою злочинністю, тероризмом та іншими суспільно небезпечними діяннями, на жаль, мало торкаються проблеми охорони державного кордону та протидії різним порушенням законодавства з прикордонних питань, які здебільшого розглядаються ними як малозначні.

За нинішніх умов проблема злочинності у прикордонному просторі набуває особливої гостроти та значущості. Відомо, що будь-яке явище, подія чи процес, які відбуваються в природі чи суспільстві, спонукаються іншими явищами, подіями чи процесами, або їх сукупністю. Злочинна поведінка окремих суб'єктів суспільства, як соціальне явище, не є виключенням з цього правила.

Визнаючи відому справедливую думку щодо пріоритетності здійснення завдань з протидії злочинності в Україні, тим не менш слід звернути увагу на таке.

Щорічно за результатами правозастосовної діяльності органів охорони державного кордону Держприкордонслужби України до адміністративної відповідальності притягуються десятки тисяч осіб, які поповнюють ряди потенційних злочинців, адже, як відмічає В. Лозбязков, на формування особистості правопорушника здійснює вплив і фактор систематичності вчинення ним асоціальних учинків [2].

Для порівняння слід відмітити, що **2014** року до відповідальності за вчинення адміністративних правопорушень, протидію яким віднесено до компетенції прикордонного відомства, притягнуто трохи більше **20** тис осіб, а вже за **2016** рік – понад **35** тис.

Необхідно також врахувати високу латентність адміністративних правопорушень у прикордонній сфері, що формує у значної частки населення прикордоння почуття упевненості у безкарності протиправної поведінки, недовіри стосовно ефективності діяльності органів охорони державного кордону. Це породжує нові адміністративні правопорушення, робить їх нібито звичними, суспільно схвальними або, принаймні, незасуджуваними.

Дослідження показали, що більшість адміністративних правопорушень у прикордонному просторі є наслідком діяльності організованих злочинних спільнот і тісно пов'язані з учиненням різного роду злочинів.

До прикладу, такі злочини як незаконне переправлення осіб через державний кордон України та торгівля людьми практично неможливі без вчинення адміністративних правопорушень у міграційній сфері. Загалом ця сфера правовідносин стабільно відтворює адміністративні правопорушення, що вчиняються здебільшого під безпосереднім тиском злочинців. Світовий і вітчизняний досвід щодо протидії міграційній злочинності свідчить про тісний взаємозв'язок (у формі підконтрольності, експлуатації) з такими

адміністративними правопорушеннями, як незаконне перетинання (спроба перетинання) державного кордону України (стаття 204-1 КУпАП), незаконне перевезення іноземців та осіб без громадянства територією України (стаття 206-1 КУпАП) тощо.

У зв'язку з актами російської агресії та анексією Автономної Республіки Крим рішеннями українського Уряду тимчасово призупинено рух у 37 пунктах пропуску та пунктах контролю через державний кордон на територіях, що не підконтрольні Україні. З цього моменту (починаючи з червня 2014 року) органами Держприкордонслужби України в діючих пунктах пропуску через державний кордон вже виявлено понад сто тисяч випадків незаконного перетинання громадянами України державного кордону через тимчасово неконтрольовану ділянку окремих районів Донецької і Луганської областей. Такі дії, звісно, кваліфікуються як адміністративне правопорушення, передбачене статтею 204-1 КУпАП, що полягає у незаконному перетинанні державного кордону без дозволу відповідних органів державної влади під час перебування з України до Російської Федерації.

Водночас практика протидії правопорушенням на державному кордоні, масовий характер виявлення цих правопорушень на підконтрольній території, значна віддаленість деяких судів, яким підсудні такі справи, від місця їх виявлення, а також низка інших об'єктивних й суб'єктивних чинників фактично призводять до того, що ці справи не розглядаються. На сьогодні із загальної кількості вищенаведеної категорії правопорушників притягнуто до відповідальності не більше 10 %.

Такого роду безкарність призводить до поступового кількісного збільшення цих правопорушень і переростання їх у більш суспільно небезпечне діяння – вчинення його групою осіб. При цьому, створюються відповідні злочинні організації, які роблять на цьому бізнес, шляхом організованого перевезення в порушення встановленого порядку груп громадян України з району проведення АТО на контрольовану Україною територію і назад. Опитування показало, що за таке перевезення сплачуються доволі значні суми – починаючи від трьох тисяч гривень. З точки зору кримінального права такі дії підпадають під кваліфікацію статті 332 КК України (незаконне переправлення осіб через державний кордон України).

Низка адміністративних правопорушень у прикордонній сфері також може бути підставою до вчинення злочинів. Так, як відмічають О. Бантишев та А. Бантишева, «незаконне перетинання або спроба незаконного перетинання державного кордону України (стаття 204-1 КУпАП) при проникненні на територію України можуть виступати формою приготування до вчинення найрізноманітніших злочинів, включаючи злочини проти основ національної безпеки України. При залишенні території України ці дії можуть вчинятися особами, які вже є суб'єктами вчинення тяжких злочинів, з метою уникнення кримінальної відповідальності» [3, с. 248–249].

У низці випадків законодавець пов'язує можливість притягнення особи до кримінальної відповідальності, а також встановлення по відношенню до неї інших обмежень (наприклад, встановлення контролю за особами, які відбувають покарання у виді позбавлення волі) з притягненням її до адміністративної відповідальності, що їй передувала.

Звідси можна зробити висновок, що при аналізі кримінологічної обстановки та прогнозуванні її розвитку необхідно спиратися не тільки на кримінально-правову статистику, але й на показники провадження у справах про адміністративні правопорушення, оскільки в українському прикордонному просторі на сьогодні адміністративні правопорушення перетворилися в один із найтиповіших криміногенних чинників.

У кримінологічній літературі ідея про те, що необхідно вивчати не тільки особистість злочинців, але й адміністративних правопорушників, вже висловлювалася, однак лише за умови, якщо відповідні форми такої протиправної поведінки передують порушенню кримінального закону та пов'язані з останнім [4]. Однак сучасна теорія і практика засвідчують інше.

О. Бандурка та Л. Давиденко слушно відмічають, що правове підґрунтя протидії злочинності має складну структуру та включає в себе норми різних галузей права. Одним з блоків таких норм є норми адміністративного права, що визначають підстави та порядок

здійснення адміністративного примусу, припинення та покарання; встановлюють порядок діяльності правоохоронних, контролюючих та інших державних органів у сфері попередження правопорушень. Ці норми виступають також в ролі адміністративно-правових засобів боротьби з пияцтвом, наркотизмом, проституцією та іншими негативними явищами, тісно пов'язаними зі злочинністю [5], у т. ч. із таким фоном для злочинності явищем, як нелегальна міграція [6, с. 445].

Так само невіддільною від проведення профілактики організованої злочинності та нелегальної міграції у прикордонному просторі є діяльність органів охорони державного кордону.

У цьому контексті Р.Ляшук відмічає, що під профілактичними заходами, що застосовуються посадовими особами відділів прикордонної служби, слід розуміти діяльність, спрямовану на абсолютне недопущення вчинення правопорушень (злочинів) на державному кордоні – це у широкому значенні. У вузькому значенні, під профілактикою необхідно розуміти діяльність, по-перше, щодо виявлення та усунення детермінант конкретних правопорушень (злочинів); по-друге, виявлення осіб, здатних до вчинення правопорушень (злочинів), і проведення з ними відповідної роботи [7, с. 210].

Метою профілактичної діяльності органів охорони державного кордону є: (1) попередження та профілактика правопорушень, зміст яких полягає у виявленні причин та умов, що призводять до порушень законодавства про державний кордон України, вжиття в межах своєї компетенції заходів щодо їх усунення; (2) припинення правопорушень – це дії примусового припинення правопорушень, запобігання або зменшення їх шкідливих наслідків, застосування запобіжних заходів до правопорушників (у тому числі й фізичної сили, спеціальних засобів та вогнепальної зброї, згідно з чинним законодавством); (3) притягнення до відповідальності винних осіб, а саме можливість у межах наданої законодавством компетенції самостійно порушувати та розглядати справи про адміністративне правопорушення, накладати на винних осіб адміністративні стягнення або направити матеріали про адміністративні правопорушення до суду або іншим правоохоронним органам та їх посадовим особам, уповноваженим розглядати відповідні справи по суті; (4) розробка та подання для розгляду органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування пропозицій щодо змін законодавства з питань охорони державного кордону України з метою припинення, протидії та усунення передумов до вчинення протиправних діянь на державному кордоні.

На думку Л. Серватюк, лише тільки сама своєчасна та якісна перевірка документів іноземців та осіб без громадянства на державному кордоні дає змогу запобігати подальшому вчиненню різних злочинів, правопорушень на території нашої держави [8, с. 128].

Висновок. Вищенаведені обставини дають обґрунтовані підстави дійти до висновку про те, що адміністративно-юрисдикційна діяльність органів охорони державного кордону під час виконання ними визначених законодавством України функцій (щодо участі у боротьбі з організованою злочинністю та протидії незаконній міграції на державному кордоні України та в межах контрольованих прикордонних районів; ведення інформаційно-аналітичної діяльності в інтересах забезпечення захисту державного кордону України тощо) має значний кримінологічний потенціал і перспективи для подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел:

1. Шандра Б. Б. Філософсько-правовий аналіз злочинності як імплементації суспільної свідомості у злочинну діяльність : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.12 / Б. Б. Шандра ; ЛДУВС. – Л., 2014. – 17 с.
2. Лозбяков В. П. Криминологические основы административно-юрисдикционной деятельности российской милиции : диссер. в форме науч. доклада ... д-ра юрид. наук : спец. 12.00.08 / В. П. Лозбяков ; МГЮА. – М., 1996. – 40 с.
3. Бантышев А. Ф. К проблеме поглощения административных и уголовных правонарушений преступлениями / А. Ф. Бантышев, А. А. Бантышева // Наука кримінального права в системі міждисциплінарних зв'язків : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 9–10 жовт. 2014 р.). – Х. : Право. – 536 с. – С. 247–250.

4. Лозбяков В. П. Криминология и административная юрисдикция милиции : учебное пособие / В. П. Лозбяков, Н. Д. Эриашвили; под общ. ред. В. П. Лозбякова. – М. : Закон и право; ЮНИТИ, 1998. – 205 с.

5. Бандурка А. А. Противодействие преступности: теория, практика, проблемы : монография / Л. М. Давыденко, А. А. Бандурка. – Х. : Изд-во Ун-та внутр. дел, 2005. – 302 с.

6. Назаренко Д. О. Кримінологічний аналіз та протидія фоновим для злочинності явищам : монографія / Д. О. Назаренко. – Х. : Діса плюс, 2013. – 524 с.

7. Ляшук Р. М. Діяльність відділів прикордонної служби Державної прикордонної служби України (адміністративно-правовий аспект) : монографія / Р. М. Ляшук; [наук. ред. В. Л. Грохольський]. – Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2015. – 386 с.

8. Серватюк Л. В. Державна прикордонна служба України як суб'єкт профілактичної діяльності щодо адміністративних правопорушень та злочинів на державному кордоні / Л. В. Серватюк // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. – 2012. – Вип. 2(2). – С. 120–130.

* Курилюк Юрій Богданович – кандидат юридичних наук, заступник начальника відділу організації адміністративного провадження та реадмісії Міжнародно-правового департаменту Адміністрації Державної прикордонної служби України.

Стаття надійшла до редакції 25.07.2017 р.

УДК 342.95

Микола Самбор *

СОЦІОЛОГІЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ДЕЛІКТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

У статті розглядаються питання соціології адміністративно-деліктних правовідносин в Україні. Досліджуються окремі соціальні чинники, котрі впливають на делікатність, а також статистична інформація, яка підтверджує або спростовує вищевказані тези.

Ключові слова: соціологія, статистика, адміністративно-деліктне право.

Самбор Н. А. Социология административно-деликтного права Украины.

В статье рассматриваются вопросы социологии административно-деликтных правоотношений в Украине. Исследуются отдельные социальные факторы, которые влияют на деликатность, а также статистическая информация, которая подтверждает или опровергает вышеуказанные положения.

Ключевые слова: социология, статистика, административно-деликтное право.

Sambor M. A. Sociology of administrative and tort law of Ukraine.

The article deals with the issues of sociology of administrative and delinquent legal relations in Ukraine. Some social factors influencing delicacy are studied as well as statistical information confirming or refuting the above mentioned theses.

Keywords: sociology, statistics, administrative and tort law.

Право виступає регулятором суспільних відносин, його завдання і цілі спрямовані на вказаний об'єкт регулювання – суспільні відносини та суспільство у цілому. Як наслідок, взаємозв'язки, які виникають між правом, як засобом, і суспільством, як об'єктом, мають двосторонній характер, адже недостатній вплив засобу на об'єкт виявляє ряд недоліків у вказаному засобі регулювання, котрі зумовлюють внесення до нього ряду змін, що змінює, усуває, або ж, навпаки, організовує належне регулювання суспільних відносин. Отже, об'єкт та предмет впливу і сам засіб регулювання суспільних відносин – право, становлять єдину соціальну систему у поєднанні всіх її статичних та динамічних зв'язків.